

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ”
ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ИСТОРИЯ”**

АЛЕКСАНДЪР ИВАНОВ КАТРАНДЖИЕВ

**ОСОБЕНОСТИ И РАЗВИТИЕ В ПРОЦЕСА НА РЕГИОНАЛНА
ИНТЕГРАЦИЯ В ЛАТИНСКА АМЕРИКА И КАРИБСКИЯ БАСЕЙН
(От 50-те до 90-те години на XX век)**

**АВТОРЕФЕРАТ
НА ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И
НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР”**

Област 2. ХУМАНИТАРНИ НАУКИ
Професионално направление 2.2. ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ

Научен ръководител:

Доц. д-р Елеонора Пенчева

Рецензенти:

Проф. д.п.н. Лазар Копринаров

Доц. д-р Валентин Петрусенко

Благоевград, 2016

Структурата на дисертационния труд включва: увод, изложение състоящо се от три глави, заключение, библиография и приложения. Състои се от 317 страници, от които 250 основен текст. Приложенията към дисертацията са 50 страници, включващи 5 таблици, 3 карти, 7 договора и споразумения, 4 изследвания и 3 уеб страници. Библиографията обхваща 166 източника, от които 39 архивни документа (от тях 28 договора и споразумения), 59 специализирани научни издания, 25 книги и 43 неспециализирани източника.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 11.05.2017 г. от 13:00 часа в зала 401 на УК-1 на ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград.

Материалите по дисертационния труд са на разположение при секретар Катедра „История” при ПИФ на ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Изследването се фокусира върху историята на регионализацията като процес на регионална икономическа интеграция, придобила значение в международните отношения след Втората световна война. Началото е поставено през месец юли 1944 г. в Бретън Уудс, Ню Хемпшир. На този форум са взети фундаментални решения, засягащи следвоенното устройство на света, създадени са Международния валутен фонд (МВФ) и Световната банка за възстановяване и развитие (СБВР). Този процес е повече икономически, отколкото политически. В този аспект целите, които регионалните организации си поставят са в посока подобряване на социално-икономическия живот и повишаване на жизнения стандарт на обществата, населяващи територията на Латинска Америка.

В средата на XX век държавите в региона на Западното полукълбо подхождат към процеса на регионална интеграция под влиянието на външни фактори, като във времето се приучават на самостоятелност, трупайки собствен исторически опит. Стимул за регионалното развитие е свободата на общуване, отварянето на границите и възможността за свободно движение на стоки, хора, услуги и капитали. Множество предизвикателства стоят пред този процес, резултат на външно влияние и вътрешни фактори.

В хода на изследването са обхванати 12 на брой регионални организации, създадени и развили се по време на разглеждания период. Процесът на регионализация е проследен от неговото начало и създаването на *Организацията на американските държави* (ОАД) през 1948 г., първата регионална организация, до края на XX век. Общият на пръв поглед език е недостатъчен фактор за обединение, а особеностите на регионалните отношения в района, се оформят под въздействието на свободния пазар и вътрешните противоречия. Анализът на проучваната проблематика включва изследванията на редица наши и чужди автори, чиито трудове имат отношение по темата на дисертацията.

Новата ера, в която се намира светът в началото на XXI век налага глобализирането на много от секторите в икономиката, правото и политиката. Постигнатото ниво в процеса на регионална икономическа интеграция е благодарение на успешните и неуспешни опити в разглеждания период, от началото на 50-те до средата

на 90-те години на XX век. Дисертацията изследва развитието и особеностите на процеса, изследвани са опитите за сътрудничество с организации от Северна Америка, Европа и Азия. В хода на настоящия труд се разглеждат икономическите теории и политически модели, както и начинът на прилагането им в региона. Изследването анализира различията между регионално сътрудничество и регионална интеграция, проследява развитието на процеса на регионализация в Латинска Америка и Карибския басейн, започнал в началото на 50-те години и се фокусира върху етапите и особеностите на процеса.

АКТУАЛНОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Изборът на темата се обуславя от липсата на цялостна разработка в българските изследвания. Дисертацията се концентрира върху процеса на регионална икономическа интеграция в Латинска Америка и Карибския басейн през втората половина на XX век. Богатият извор на материал в изследванията на чужди автори позволява да се хвърли повече светлина върху този процес, вследствие на което материята да стане достъпна и на български език. Достъпът до виртуални библиотечни фондове дава възможност да се черпят нови данни, които позволяват да се разшири съществуващият до момента набор от информация.

Изборът на темата е мотивиран и от глобалните проблеми, стоящи за разрешаване пред световните лидери. Спецификата на регионалните процеси в Латинска Америка и Карибския басейн позволява да се изведат основни тенденции за взаимодействието между коренно различни по своето развитие икономики на глобалния пазар. Настоящото изследване засяга неравнопоставеното развитие на държавите в Латинска Америка и опитите им за регионална интеграция. Днес в началото на XXI век, светът се намира в условия на дълготрайна икономическа криза и темата, засягаща регионализацията като процес в един глобален свят, е все по-значима. Това определя актуалността на дисертацията.

РАЗРАБОТЕНОСТ НА ПРОБЛЕМА

Направен е опит за цялостен анализ на разглежданата тема, който се основава на частични научни достижения на други автори. Въпросите свързани с регионалния интеграционен процес, протичащ на територията на Латинска Америка и Карибския

басейн през втората половина на XX век са много слабо засегнати в изследванията на българските учени. Трудовете по темата са ограничени, засягат някои регионални организации като *Андската група*, *Карибската общност* (КАРИКОМ), *Южноамериканския общ пазар* (МЕРКОСУР) и липсва цялостна концепция, която да проследи процеса хронологично. Частично отразяват въпроса в изследванията си Елеонора Пенчева, Лазар Копринаров, Николай Попов. Използвани са журналистически проучвания на Къдринка Къдринова, които отразяват общественото мнение за събитията в периода. Елеонора Пенчева в книгата си „Шансовете на демокрацията в Латинска Америка” прави анализ на взаимоотношенията на местните икономики с икономиките на развитите държави и влиянието, което Европа и Съединените щати оказват на икономическото и политическо развитие на държавите в региона. Анализът на изследвания период (от началото на 50-те до средата на 90-те години) разкрива ролята на военните режими в Бразилия, Чили, Аржентина, Боливия, подпомагани от военно-промишления комплекс на САЩ. Диктатурите са удобна форма за контролиране на ресурсите на Южна Америка и предаването им на концесии на чужди корпорации, процес, наречен от латиноамериканските икономисти „бягащи капитали“.

Проследена е политиката на МВФ и начинът, по който се подготвя почвата за отварянето на местните държави към външни стоки и капитали и на по-късен етап, след 70-те години, максималното либерализиране на пазара. В резултат шансовете на бедните икономики да догонят развитите стават все по-малки. Николай Попов представя структурите на регионалните организации в книгата „Глобализация и регионализация”. Повече внимание е отделено на темата за регионализацията като процес, на регионалната интеграция, на разликите между глобализма и глобализацията, разграничавайки понятията. Лазар Копринаров изследва отделни аспекти на латиноамериканския регионализъм. За целите на дисертацията са използвани негови изследвания, свързани с идеята за алтерглобализма като антипод на неолибералния глобализъм и деконструирането на лявата вълна, развила се в началото на новото хилядолетие.

Изследвания върху регионализма и глобализма като процеси и спецификата на тези понятия намираме в разработките на Анна Недялкова, Димитър Филипов, Васил Проданов. В книгата на Анна Недялкова и Димитър Филипов в колектив със Зигмунд Бауман „Глобализъм, регионализъм и антиглобализъм” предмет на изследване е и разграничаването на *стария* и *нов* регионализъм. Тя дава яснота на понятието *нов*

регионализъм, обхващащ периодът след Втората световна война. Васил Проданов също изследва сложните връзки между регионализма и глобализма.

Темата за развитието на регионалния процес и опитите за икономическа интеграция в Латинска Америка, през втората половина на XX век, както и влиянието на глобализма върху процеса, е широко изследвана в трудовете на латиноамерикански, англоамерикански и руски учени и специалисти. Използвани в дисертацията са трудове на Джузепе Скиавоне, Маршал Икин, Франсоа Шевалие, Улрих Бек, Манфред Стегър, Джоузеф Стиглиц, Хавиер Игера. Джузепе Скиавоне в „Международни организации” предоставя изчерпателна хронологична справка за образуването и структурата на регионалните организации в света – икономическите, политическите, отрасловите и други съюзи. Маршал Икин и Франсоа Шевалие предоставят информация свързана с обща история на Латинска Америка. Улрих Бек, Манфред Стегър и Джоузеф Стиглиц изследват процеса на глобализация. Тук е мястото да отбележим и приноса на Дейвид Харви и Нейоми Клайн, чиито разработки се концентрират върху характеристиките на неолиберализма. Техните трудове дават яснота в осмислянето и разграничаването на понятия като регионално сътрудничество и регионална интеграция, глобализация и неолиберален глобализъм. Хавиер Игера, колумбийски дипломат в България, разработва темата за участието на някои латиноамерикански държави в Андския пакт и стремежът им към отваряне на пазарите в началото на 80-те години.

Теоретична основа на процесите на обединение в дисертацията са трудовете на специалистите от Латинска Америка като Раул Пребиш, Теотониу Дус Сантус, Едгар Посада, Карлос Мартинес Сотомайор, Алдо Ферер, Хуан Арманяг, Серхио Рамирес. Раул Пребиш и Теотониу Дус Сантус са идеолозите на развитието, техните възгледи оформят школите на *десаролисти* и *депендентисти* (развитието и независимостта). Идеята за развитие на десаролистите, в началото на 60-те години, приема ролята на държавата в изграждането на икономиката и в стремежа към повишаване на жизнения стандарт, образованието, социалните придобивки. Трудовете на Едгар Посада, Карлос Мартинес Сотомайор, Хуан Арманяг и Алдо Ферер предоставят статистика на постиженията и анализират причините за неуспеха на регионалните организации в разглеждания период. Серхио Рамирес предоставя информация свързана със системния подход и анализ, разработен от Лудвиг фон Берталанфи, подпомагащ класифицирането на регионалните организации в групи, според определени критерии.

Изследователи на регионализма и на регионалния процес в Латинска Америка са Оливие Дабен, Хосе Санауха, Клаус Бодемер, Ернст Хаас, Ернст-Ото Чемпил. Оливие Дабен, Клаус Бодемер и Хосе Санауха търсят причините за слабите резултати, и предизвикателствата, с които трябва да се справят страните в региона. Ернст Хаас и Ернст-Ото Чемпил изследват спецификата на регионализма. Техните идеи и трудове, заедно с тези на Дейвид Митрани, Бела Балаша и Робер Шуман, са фундаментални за регионалната икономическа интеграция в Европа, започнала в началото на 50-те години на XX век.

Принос към този труд имат изследванията на руската и съветска школа. Водещи в тази област са Борис Мартынов, Пьотър Яковлев, Юрий Тихонравов, С.А. Гонионский, В. И. Похвалин, А. С. Ковальская, В. В. Поколодин, Б. А. Исаев. Изследванията им засягат процеса на интеграция и изграждането на регионалните организации, както и влиянието на Съединените щати, Великобритания и Франция. А. С. Ковальская изследва отношенията между Франция и държавите в региона в началото на 60-те години. С.А. Гонионский и В. И. Похвалин анализират политиката на САЩ в страните от региона. Борис Мартынов, Пьотър Яковлев и Юрий Тихонравов са учени от съветската школа, чиито трудове изследват геополитическите трансформации в Латинска Америка и ролята на регионалната интеграция. В анализите на В. В. Поколодин са представени идеите на Питирим Сорокин, свързани с приликите и разликите между двете политически системи, които залягат в основата на Теорията за конвергенция. В книгата на Б. А. Исаев, „Введение в политическую теорию” е разработена идеята за системния подход на Лудвиг фон Берталанфи, приложена в този труд.

ПРЕДМЕТ И ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Предмет на изследването е процесът на регионална интеграция, развил се на територията на Латинска Америка през втората половина на XX век. Темата на дисертацията разглежда периода от 50-те години до 1995 г., когато МЕРКОСУР, маркира нов период на успешно регионално икономическо сътрудничество.

Настоящият труд се отличава със своя широкообхватен характер. Богатият изворов материал позволява по-детайлен поглед върху развитието на процеса на регионална интеграция в региона. От една страна разработката се фокусира върху регионалните организации, тяхното създаване и дейност. От друга страна разглежда

събитията в отделни латиноамерикански държави, участващи в регионалния процес, характерни за периода.

Процесът на регионална икономическа интеграция се разглежда през призмата на историческите събития и многото фактори, които му въздействат. Изследването засяга и отношенията с Европейския съюз. Регионалният процес в Европа, започнал още в началото на 50-те години, оказва силно въздействие върху латиноамериканския регионализъм. През 1958 г. в Европа е направена важна стъпка с установяването на четирите свободи на движение - стоки, услуги, капитали и хора. Чрез изпълнението на тези цели *Европейската икономическа общност (ЕИО)*, се устремява към общ пазар. Цел и на новообразуващите се регионални обединения в Латинска Америка става премахването на бариерите, които ги разделят, създаването на зони за свободна търговия и стремеж към общ пазар.

Съществено значение в изследването се отрежда на влиянието на политиката на САЩ върху развитието на процеса и анализа на причините, които забавят регионалната интеграция. Защитата на техните интереси става за сметка на националните интереси на държавите от региона и това забавя регионалния процес. Анализът на връзката между регионалните организации и държавите участнички в тях, показва как промяната на икономическото и политическо статукво се отразява на регионалната интеграция, която често е принудена да следва интересите на външни сили.

Настоящата разработка се базира върху теоретичните основи на философските и икономическите школи в региона. Познаването на макроикономическите модели на развитие е важно за разбирането и разграничаването на процесите на регионализация и на регионална икономическа интеграция, както и на процеса на глобализация. Изучаването на регионалните процеси, развили се през втората половина на XX век е от фундаментално значение. И днес човечеството е изправено пред предизвикателства и глобални проблеми. Всяка една регионална организация оставя в историята своя опит, грешки и временни успехи.

Латиноамериканският регионализъм носи ценен исторически опит за евентуален бъдещ модел на развитие. Световният социален форум в Порто Алегре, в Бразилия оформя идеята за алтерглобализма като контрапункт на неолибералния пазарен фундаментализъм. Идеолозите на алтерглобализма търсят алтернатива и възможности за прогресивно развитие на всички народи.

Обект на изследването са регионалните организации в Латинска Америка, стоящи в основата на регионалния интеграционен процес в Западното полукълбо. Анализирани са факторите, които им въздействат и връзката с други регионални обединения и съюзи от Северна Америка и Европа. Изследването е направено на ниво участници-субекти в разглежданото макроикономическо сътрудничество. Влиянието на външните и вътрешни фактори се превръща в една проблемна константа, възпираща процеса на регионална икономическа интеграция.

Вниманието отделено на вътрешните и външни фактори, определящи характерните особености на процеса на регионализация в Латинска Америка и Карибския басейн е необходимо за доказване **тезата** на това изследване. В следствие на това влияние, процесът на регионализация не води до желаната регионална интеграция в разглеждания период и оставя отношенията в полето на регионалното сътрудничество.

Водещи в международните отношения лидери и икономисти - Джон Мейнард Кейнс, Робер Шуман, Дейвид Митрани, Раул Пребиш, виждат в регионализацията средство за елиминиране на бариерите пред международния обмен. Техните възгледи са обединени около идеята за развитие на регионалната икономическа интеграция като мирен начин на общуване. Целта на международната обвързаност е постепенно да се изравни нивото на икономиките в интерес на всички граждани.

Междудържавните инициативи през този период са причина бързо да се създадат ОАД, *Централноамериканският общ пазар* (ЦАОП), *Западноиндийската федерация*, *Латиноамериканската асоциация за свободна търговия* (ЛАСТ), Андската група, КАРИКОМ. На следващия етап, в началото на 90-те години се учредява и МЕРКОСУР.

ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Цел на изследването е въз основа на историческия анализ и посредством интердисциплинарен подход, да се изследват и изявят факторите, въздействащи върху развитието на регионалния процес в Латинска Америка и Карибския басейн през втората половина на XX век.

Дисертационният труд има за **задача** да очертае развитието и особеностите, проблемните области и трудностите, както и резултатите от това сътрудничество. За целта са изследвани *вътрешните фактори*, повлияли на регионалния процес, свързани с местните порядки и феодалното наследство. Сред *външните фактори* акцентът е върху

влиянието на страните от Европа, САЩ и Канада, на МВФ, транснационалните корпорации (ТНК) и други финансови институции.

За достигане на поставената цел са проследени следните основни задачи:

а) Разграничаване и изясняване на основните понятия свързани с темата на дисертацията;

б) Определяне характерните особености на латиноамериканската интеграция, общите и специфични черти, обективните и субективни фактори, оказващи влияние на регионалната интеграция;

в) Обозначаване на постиженията на регионалния процес в изследвания период, проблемите и перспективите;

г) Обобщение и оценка на постигнатите резултати, вследствие на регионалния опит;

д) Използване на системен подход за категоризиране на регионалните организации.

МЕТОДОЛОГИЧНА ОСНОВА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Основни методи, приложени в изследването са *историческия и теоретико-аналитичния подход в съчетание със структурно-системния метод*. Целта е да се изведе тяхната типологична същност от конкретните исторически явления. Анализите са базирани на редица ключови документи на държавите членки в различните организации, доклади, отчети за изпълнение на взетите решения, архивни библиотечни фондове, монографии, книги. Под внимание са взети становища, изразени в доклади и научни публикации на други автори.

В разработката са анализирани организациите като субекти на международните отношения в региона, множество исторически факти и събития в тяхната причинно-следствена зависимост. Всичко това е обвързано с интерпретация на конкретни социални, икономически и геополитически процеси.

ПРИНОСИ

Основен приносен момент е, че в българската научна литература липсва таква цялостно изследване, разглеждащо процеса на регионална икономическа интеграция и обобщаващо в хронологичен порядък период от около 40 години.

Принос на дисертацията е използването на *системния подход*. Чрез системен анализ се прави разграничение на видовете регионални организации, обособени посредством тяхната структура, стратегия и дейност.

Приносен момент е анализирането и систематизирането на множество документи от различни източници, хвърлящи светлина върху регионалния процес в изследвания период - приложения на учредителни договори и споразумения на регионалните организации, месечни и годишни архивни източници и справки на *Икономическата комисия за Латинска Америка* (ИКЛАК), ООН, ЛАСТ, МЕРКОСУР и други, липсващи в българската историография до момента. Новият изворов материал прави достъпни повече гледни точки и мнения за развитието и особеностите на регионалния процес в Западното полукълбо, като гарантира обективност при представянето на събитията.

Научната област, в която се ситуира дисертационният труд е в сферата на историята, международните отношения, международната и национална сигурност, което предопределя неговия мултидисциплинарен характер и е основание за неговата приложимост и актуалност.

ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертацията е с обем 317 страници, които включват съдържание, увод, изложение, заключение, библиографска справка и приложения. **Уводът** (от стр. 4 до стр. 25), систематизира основните етапи в изграждането на дисертацията. Посочени са причините за избор на темата, нейната актуалност, предмета и обекта на изследване, определени са целта и задачите на изследването, хронологическите рамки на труда, както и методите на научното познание, използвани за достигане на целта. Направен е историографски анализ на авторите и школите, занимаващи се с процеса на регионална интеграция в Латинска Америка и Карибския басейн.

Анализът на дисертацията е разделен на **три глави**, в които са обособени подглави и раздели. В края на всяка глава са направени изводи, характеризиращи разгледания период.

Първа глава *Развитие на регионалния процес от началото на 50-те до 70-те години на XX век* (от стр. 26 до стр. 92) разглежда началото на процеса на регионализация. Обръща се внимание на развитието на регионалния процес, като са разграничени понятия като *стар* и *нов* регионализъм. В началото, при създаването на ОАД, процесът включва всички държави, намиращи се на територията на Северна и Южна Америка. Съединените щати се обособяват като водещи в този съюз, а Великобритания инспирира обединения в Централна Америка и Карибския басейн. В първата част на труда се проследяват първоначалните усилия на латиноамериканските държави за самостоятелност и независимост в икономическото развитие. Анализират се външните и вътрешни фактори, които влияят на регионалната интеграция. В тази част са разгледани характерните за периода регионални блокове, като се обръща внимание на временните успехи и причините за неуспехите в процеса на интеграция.

Втора глава *Особености и характерни черти на регионалния процес в периода от 70-те до 1995 г.* (от стр. 93 до стр. 183), се фокусира върху трансформацията на регионалните организации. В този период се наблюдава промяна в дейността им, плод на многопластовата световна икономическа криза. Тенденцията към отворени пазари води страните в региона към налагането на неолибералния социално-икономически модел. Военните диктатури улесняват този процес, защото възможностите да се оспорват правителствените решения са сведени до нула. Постоянните заеми от МВФ правят политиката на държавите зависима от огромния външен дълг. Опитът за смекчаване на негативните последствия, определяно от интересите на чуждите корпорации, води до формирането на подрегионални блокове в рамките на съществуващи регионални обединения. Концепцията на развитие, която следват латиноамериканските лидери е преминаване от *зони за свободна търговия* към *общ пазар*.

Трета глава *„Теоретични подходи към регионалната интеграция в Латинска Америка и Карибския басейн“* (от стр. 184 до стр. 238), разглежда основните философски, икономически и интеграционни теории и идеи. Тук се разграничават понятията *регионализация* и *глобализация* и се анализира ефектът на глобализма върху регионалната интеграция. Проследяват се идеите на английския икономист Джон Мейнард Кейнс, на идеолога на неолиберализма Милтън Фридман, както и на множеството учени, специалисти и изследователи на икономическите модели. В тази глава се прави разграничение на видовете регионални организации, като се използва *системен подход*.

В **Заключението** (от стр. 239 до стр. 250) са направени изводи, анализирани са причините за частичния успех и трудностите в общия стремеж за подобряване на социално-икономическото развитие, посредством регионалната интеграция. В **Библиографската справка** (от стр. 251 до стр. 265) са изброени и систематизирани източниците, цитирани под черта, като са обособени по вид и са изписани в оригинал на съответния език. Накрая на дисертацията са добавени **Приложения** (от стр. 266 до стр. 317), таблици, карти, страници от договори, изследвания и уеб страници, чиито данни са използвани в настоящия труд.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ПЪРВА ГЛАВА

Развитие на регионалния процес от началото на 50-те до 70-те години на XX век

Регионализация и регионализъм

Регионализмът и регионализацията като процес не са съвременни понятия. Българските учени Анна Недялкова и Димитър Филипов в колектив със Зигмунд Бауман, в книгата „Глобализъм, регионализъм и антиглобализъм” разграничават *стар* и *нов* регионализъм. В древността, както и през Средновековието, се създават съюзи на религиозна основа. Своеобразна форма на регионализация са обединенията между отделни държави, преследващи различни цели. Най-често преследваната цел при този тип обединения са териториални придобивки и материално облагодетелстване. Създаването на регионални коалиции е било с цел нападение или защита. Регионалността е имала религиозна, военна или политическа насоченост.

Новият регионализъм, предмет на настоящото изследване, е изграден на икономическа основа. Освен политически, новият регионализъм има ясно изразен икономически характер. Като процес той е свързан и с политическия и социалния живот през втората половина на XX век. За целта на изследването разграничаваме понятията *регионално сътрудничество* от *регионална интеграция*, както и *регионална система* от

регионална организация. Опитът показва, че регионалното сътрудничество не винаги води до регионална интеграция.

Регионализацията и регионалната икономическа интеграция, *като процес* е взаимодействие в региона, което предполага улеснение на търговията и икономиката. Тя е израз на усилията за обединение с обща крайна цел. Икономическата интеграция представлява взаимно обвързване на икономиките на две или повече страни. Процесът на икономическа интеграция преминава през няколко етапа, като на първия етап са преференциални търговски отношения, след това - зона за свободна търговия, митнически съюз, общ пазар, икономически и валутен съюз.

Начало на процеса на регионализация в средата на XX век

Целта на икономическите обединения след Втората световна война е по-бързото преодоляване на последиците от нея. Регионалните организации и процесът на регионализация се развиват и усъвършенстват в динамиката на политико-икономическата реалност на XX век. Между 1947 и 1974 г. към ООН са формирани регионални комисии - създадени са комисии за Европа, Азия, Африка, както и за Латинска Америка. ИКЛАК цели да насърчава страните в региона към обединение и регионална интеграция. Тя започва своята дейност през декември 1948 г. Седалището на ИКЛАК е в Сантяго де Чили. През 1950 г. изпълнителен секретар на комисията става аржентинският икономист Раул Пребиш, чиито идеи оказват огромно влияние в процеса на икономическа интеграция в Западното полукълбо.

Утвърждаването на капитализма след Втората световна война започва да формира националните буржоазии, които в началото сътрудничат тясно с международния капитал. Като се позовават на *доктрината Монро* северноамериканските корпорации се стремят към икономическа и политическа експанзия в Латинска Америка, опитвайки се да ограничат всякаква конкуренция. Интересите на САЩ се сблъскват с тези на Великобритания. Вашингтон умело се възползва от възможностите, които получава като страна членка на ОАД.

През август на 1961 г. администрацията на президента Джон Кенеди провъзгласява официално програмата „*Съюз за прогрес*”, чрез която да координира американската политика и интереси в Латинска Америка. ОАД се оказва неуспешна като структура за всеобщ регионален просперитет. Причината да не реализира поставените

цели е влиянието, което Съединените щати оказват върху политиката на страните в региона. Проследени са промените в икономическото и политическо статукво на страните в зоната.

Събитията в Боливия през 60-те години са пример за това как ОАД възпрепятства страната да бъде активен участник в интеграционните процеси. Някои кръгове в страната са заинтересовани от по-близки отношения със северноамерикански търговски корпорации и съдействат за проникване на чужди капитали в Боливия при неизгодни условия. Вземат се на концесии и се изкупуват евтино боливийските залежи на олово, калай, мед и нефт. От неравнопоставения износ Боливия губи средства и ресурси, както и вътрешната си стабилност, а недоволството сред населението води до постоянни размирици и политически кризи.

Регионалните процеси в Централна Америка и Карибския басейн

В началото на 50-те години започва засилен процес на обединение в зоната на Централна Америка. Силен стимул в регионализацията дава образуването на ЕИО през 1957 г. В началото на 50-те години на XX век е създадена *Организацията на Централноамериканските държави* (ОЦАД). През 1951 г., на състоялата се конференция в Сан Салвадор, министрите на външните работи на Гватемала, Коста Рика, Никарагуа, Салвадор и Хондурас приемат Устав на Организацията, познат като „Харта Сан Салвадор“. Уставът е подписан на 14 октомври 1951 г. и влиза в сила през 1955 г. Поставено е началото на първата подрегионална организация в Централна Америка.

В началото на 60-те години страните от ОЦАД израстват в стремежите си за регионална интеграция. На 12 декември 1962 г. те се събират в Панама, където решават да заменят настоящия Устав на ОЦАД с нов, наречен „Хартата от Панама“. Тази промяна е свързана с желанието на страните за по-ефективна работа на съвместните органи и създаване на нови такива. По този начин се цели да се гарантира по-доброто икономическо и социално развитие, подобряването на условията на живот на гражданите, гарантиране на стабилността, разширяване на промишлеността в условията на взаимна солидарност.

Създаването на ОЦАД засилва интеграционните процеси и в съседните райони, като оказва влияние върху страните в Карибско море. В стремежа си към по-пълноценно

сътрудничество страните, формирали ОЦАД преминават към изграждането на общ пазар.

Подготовката за трансформация на ОЦАД започва в края на 50-те години. Реформирането се налага от стремежа за укрепване на търговските връзки. Създаденият на 10 юни 1958 г. в Тегусигалпа ЦАОП, има за цел да преодолее изостаналостта в социално-икономическото развитие и да ускори модернизацията. Планира се създаването на единни митнически тарифи, регулиране на данъчната политика, либерализация и стимулиране на търговията на селскостопански продукти.

Програмата за икономическа интеграция и политическа обвързаност в региона среща редица трудности, предизвикани от различната фискална политика и граничния контрол, от липсващата обща програма за индустриално развитие и обща политика, свързана с чуждите инвестиции. Проблем за общността е липсата на пълноценни контакти със съседните държави - Панама и Мексико.

Процесът на регионализация е бавен поради липсващите структури за контрол на основните свободи, с които се отъждествява на по-късен етап регионалната икономическа интеграция – това са свободното движение на стоки, хора, услуги и капитали. Именно свободното движение на хора в региона става причина за войната между Салвадор и Хондурас, позната в историята като футболната война. Историческият опит показва, че за регулирането на миграционния процес са необходими *наднационални институции*, каквито в този период все още не съществуват на територията на Централна Америка.

В региона на Карибския залив, по идея на Великобритания, е създадена подрегионална организация, наречена *Западноиндийска федерация*. Островните територии в Карибския залив, които формират обединението са Британски владения. Целта на Великобритания е да запази влиянието си върху териториите и техните ресурси в региона. За островните държави участието в бъдещото обединение е шанс да съществуват като независими от Британската корона, в рамките на единна общност.

Федерацията е учредена през 1956 г. и учредителният документ влиза в сила на 3 януари 1958 г. Регионът Латинска Америка обединява в себе си една мултикултурална общност, разнородна по своя характер. Териториите на Юг от реката Рио Гранде са разположени на два континента. Карибските острови са част от Централна Америка. От друга страна Карибските държави са изправени пред предизвикателства, които са

характерни само за зоната, а населението им е с преобладаващ афроамерикански произход, коренно различно от населението в Централна Америка.

Западноиндийската федерация се превръща в поле за съревнование на сили и интереси – вътрешни и външни. Инвестирани са британски, канадски и северноамерикански капитали, които не успяват да компенсират противоречията между Ямайка и Тринидад и Тобаго от една страна и по-малките островни държави, членки на Федерацията. Основната цел на организацията - *независимостта* на десетте островни държави, не е достигната, компромисите не са достатъчни за устойчиво регионално интегриране, правителствата не намират общ език и Федерацията се разпада.

Неуспехът на Западноиндийската федерация не слага край на процеса на регионализация в района на Карибския залив, въпреки засилващата се постоянна чужда намеса. В Европа образуването на ЕИО е осъзнат акт на междусъседска, регионална интеграция. На територията на Западното полукълбо обаче Великобритания, заедно със САЩ, се опитват да контролират регионалния процес, търсейки максимална изгода за себе си.

Карибската асоциация за свободна търговия (КАРИФТА) е учредена на 15 декември 1965 г. и има успешно начало на сътрудничество, съхранено и на по-късен етап, за разлика от Западноиндийската федерация и ЦАОП. В края на 60-те години КАРИФТА е единствената регионална организация в региона на Централна Америка, която помага за развитие на местната търговия в условията на лоялност и демократичност.

Регионални организации в Южна Америка

Регионалните отношения в Централна Америка са само част от процеса, който протича в Западното полукълбо. Мексико остава встрани от тази икономическа интеграция, като не е поканена да участва в ЦАОП. Страната се включва активно в търговско-икономическите отношения, зародили се на Южния конус в началото на 60-те години. Латиноамериканските страни са недоволни от работата на ОАД, която не успява да защити интересите им. В надежда за по-добро сътрудничество и взаимопомощ се стига до създаването на нова регионална икономическа организация.

На 18 февруари 1960 г. в Монтевидео, Уругвай се учредява ЛАСТ. Към първите седем държави, Аржентина, Бразилия, Чили, Парагвай, Уругвай, Перу и Мексико, през

1961 г. се присъединяват Колумбия и Еквадор. През 1966 г. се присъединява Венецуела и последна се включва Боливия през 1967 г. Основната цел, която си поставя ЛАСТ е създаването на *зона за свободна търговия*. Срокът за изпълнение на поставената цел е 12 години, за да се премахнат всички ограничения, пречещи на търговския обмен между страните членки на общността. Икономическата цел на организацията е страните от Латинска Америка да променят мястото си в света като износителки на стоки от първа необходимост и да насочат усилията си към вътрешния пазар, към развитие на леката промишленост, към развитие на индустрията.

ЛАСТ е първият опит за самостоятелно развитие в региона на Южна Америка. Страните членки на общността нямат интеграционен опит, върху който да градят икономическите отношения помежду си. Формирането на зона за свободна търговия се забавя. Това води до неспазване на сроковете за изпълнение на целите, въпреки допълнителните обсъждания и компромиси.

Една от причините за неуспеха на ЛАСТ е ограниченият брой държави, търгуващи по-интензивно вътре в общността. Търговският обмен е неравноспоставен. В по-голямата си част той е концентриран между Аржентина, Бразилия, Мексико и Чили, които се ползват от възможността да получават чужди инвестиции, най-вече от страна на търговски корпорации от Съединените щати. В икономиките на по-слаборазвитите страни като Перу, Боливия, Парагвай, регионалната търговия не е от особено значение и не допринася за подобряване състоянието на населението и решаване на проблемите с бедността и безработицата.

Различната динамика на развитие на страните в ЛАСТ и бавните темпове в регионалната интеграция на общността, водят през следващите години до създаването на подрегионални блокове. Такива са КАРИФТА, Източноиндийския общ пазар, ЦАОП и Андската група.

Андската група (Андски пакт) се създава на 16 октомври 1969 г. Няколко от страните в ЛАСТ, виждайки, че големият проект не успява да предложи еднакви условия за всички страни в общността решават да се обединят на подрегионално ниво. При създаването си Андската група обединява на териториален принцип съседни държави, намиращи се по веригата на Андите. Процесът започва своето развитие в края на 60-те години на XX век в Картахена, Колумбия. През този период тенденцията в регионалните отношения е към затваряне на страните навътре, развитие на местното производство и ограничаване на вноса от трети страни, чрез вдигане на митническите тарифи и такси.

В първите години общото развитие на страните от Групата се характеризира с недоверие и трудности. Проблемите възникват при първите опити за определяне на общи външни мита. Не успяват да координират дейността си за митническия контрол, срещат трудности при съгласуването на аграрната политика, цените на продуктите и стоките, влизащи във вътрешния търговски обмен и таксите върху тях.

Андската група е последната регионална организация, създадена в края на 60-те години. Икономическата криза през 70-те години и различните политически режими затрудняват процесите, протичащи в държавите от Групата. Организацията не се разпада през следващите десетилетия, успява да се трансформира и продължава да търси варианти за общи действия, вече като Андска общност.

Външни и вътрешни фактори, оказали влияние върху процеса на интеграция

Външните фактори, които възпрепятстват пълноценното развитие на интеграцията са свързани с влиянието на САЩ, Канада и страните от Европа. *Вътрешните фактори* са следствие на местните порядки и феодалното наследство, което трудно се поддава на модернизация.

Политиката на САЩ оказва влияние върху регионалните отношения. Ресурсите на държавите са под контрола на ТНК, МВФ и Световната Банка. До края на Студената война идеологическото противопоставяне между Съветския съюз и САЩ се отразява на стабилността в региона. Карибската криза, войната в Никарагуа, превратът в Чили и участието на Чикаго бойс в неолибералната политика на Аугусто Пиночет, събитията в Гватемала, Бразилия, Уругвай – навсякъде намесата на Белият дом създава конфликти, кризи и недоверие между държавите.

Европейският *фактор* в развитието на латиноамериканските държави оказва противоречиво влияние. През втората половина на XX век Великобритания, Франция, Испания, стават търговски партньори на латиноамериканските държави и също се възползват от местните ресурси и евтината работна ръка. Предпочитат обаче да използват континента за пазар на свои стоки и по-малко да допускат неговите стоки на своите пазари. Въпреки противоречията в ЕИО тя е пример за успешна регионална интеграция за латиноамериканците и те се опитват да го следват.

Вътрешните фактори, които възпрепятстват успешното сътрудничество са различните политически системи и нива на развитие на икономиките. Процесът на преструктуриране на обществата в Латинска Америка се сблъсква с феодални и капиталистически стопанства и различните политически интереси. Консерваторите са против промените. Либералите федералисти са просветени и отворени към новите капиталистически отношения, настояват за по-слабо централизирана власт и по-либерална държава, даваща свобода на предприемачите.

Поземлените владетели съхраняват полуфеодалните форми на стопанство и в десетилетията след Втората световна война спъват провеждането на аграрни реформи, често подкрепяни от САЩ. Прогресивно настроените местни правителства се опитат да реализират социалните си програми въпреки опозицията. Стига се до военни конфликти при поземлената реформа на Хуан Хосе Аревало (1945-1951) в Гватемала, на Жоао Гуларт (1961-1964) в Бразилия, на Ромуло Бетанкур (1959-1964) във Венецуела. През XX век в цяла Латинска Америка демократичното развитие се сблъсква с интересите на Вашингтон, защитавани от военните режими и авторитарния начин на управление.

Влияние на политиката на САЩ върху регионалния процес

Интересите на Съединените щати към региона на Латинска Америка са защитени от *доктрината Монро*, създадена през 1823 г. от президентът Джеймс Монро. По това време някои европейски държави като Великобритания, Португалия, Франция, Испания, все още оказват влияние върху новообразуващите се национални държави. Великобритания доминира на пазарите в Централна и Южна Америка. В края на XIX и началото на XX век САЩ постепенно изтласкват конкурентните държави от пазарите и се намесват все по-решително в политическите промени в Латинска Америка.

САЩ получават правото да търгуват в Колумбийските пристанища още в средата на XIX век, а по-късно и достъп до територията на бъдещия Панамски канал. Френските опити за изграждане на канал през Панама се провалят. Панамският канал е окончателно завършен с помощта на САЩ и пуснат в експлоатация през август 1914 г. Панама получава национален суверенитет, но остава икономически и политически зависима от САЩ. Американският президент Теодор Рузвелт (1901 – 1909), въвежда нов курс в отношенията между Севера и Юга, определян като политиката на *Голямата тояга* (Big

Stick). Отношенията между двете Америки и Европа се базират върху тази доктрина до началото на 90-те години.

Върху стабилността на регионалните процеси влияние оказва идеологическото противопоставяне между СССР и САЩ по време на Студената война, което определя различните политически ориентации на държавите от региона през различните периоди.

През първата половина на века военните намеси от страна на Съединените щати в Латинска Америка са бърз и непрекословен начин на защита на икономическите интереси на Вашингтон. След революцията в Куба през 1959 г., Белият дом се стреми да предпази останалите латиноамерикански държави от социалистическо влияние. Съдбата на държавите от субконтинента се решава чрез военни намеси в Централна и Южна Америка. Примери са действията на САЩ в Гватемала, Никарагуа, Уругвай и др.

Гватемала е една от петте държави, инициатор и създател на първата подрегионална организация в региона през 1951 г. ОЦАД, а след това и на ЦАОП през 60-те години. Правителството на Хакобо Арбенс национализира част от земите на „Юнайтед фрут къмпани“, започва социални реформи, подкрепя обединенията в региона. Това предизвиква ответна реакция от страна на Белия дом и през 60-те години военни диктатури слагат край на по-нататъшните реформи. Използването на въоръжени сили за намеса във вътрешните работи на латиноамериканските държави е официално одобрено от Конгреса и контролът над икономическия и финансов живот на държавите от Централна Америка и континента се осъществява чрез специално обучени военни части. В условията на диктатури и при архаичната земеделска система се усилва проникването на чужди капитали в държавите. В края на 60-те години ОЦАД и ЦАОП преживяват тежки кризи, трудно преодоляват идеологическото противопоставяне между САЩ и СССР и не реализират поставените си цели.

През 1969 г. настъпва криза в отношенията между други две централноамерикански държави. Конфликтът възниква между Салвадор и Хондурас. И двете страни са членки на ЦАОП. Салвадор е най-малката страна в Централна Америка. През тези години много салвадорци емигрират в Хондурас, търсейки възможност за работа. Главната причина за войната е отношението на Хондурас в края на 60-те години към салвадорците, живеещи трайно в страната им дълги години. Хондураското правителство предприема мерки за оземляване на селяните, като за целта изгонва салвадорски емигранти. Това поражда двустранно недоволство и напрежение.

Войната е причина през 1970 г. Хондурас да напусне ЦАОП. Всякакви контакти със Салвадор са прекратени за дълги години напред. Краят на войната е край на надеждите за независим общ пазар в Централна Америка. Това събитие показва, че причините за неуспеха на регионалната интеграция през периода, освен икономически имат и етнически характер. Като последица от войната за дълго време се преустановява и е под въпрос възстановяването на регионалните отношения в зоната на Централна Америка.

ИЗВОДИ:

Регионалните процеси са инспирирани в световен мащаб от системата Бретън Уудс след Втората световна война като възможност за по-бързо възстановяване от последиците на войната. Историческият опит показва, че през 50-те и 60-те години, отделни държави като Аржентина, Бразилия, Мексико, Венецуела, Ямайка, успяват да стабилизират икономиките си. Капиталите обаче се съсредоточават в ръцете на няколко фамилии, притежаващи земите и активите на държавите, и проблемите с бедността и безработицата остават. Опитите за интеграция носят временен успех.

Идеологическото противопоставяне, вследствие на Студената война, забавя процесите на регионална интеграция през 50-те и 60-те години. Като защитава корпоративните печалби, Белият дом подкрепя военните режими и диктатури в Никарагуа, Гватемала, Боливия, Уругвай, Бразилия, което усложнява интеграционните процеси. Това налага трансформирането на ОАД, ОЦАД, която преминава в ЦАОП, ЛАСТ, КАРИФТА, Андската група. Регионалните организации, създадени в периода имат краткотрайни успехи, но изостаналостта на местните икономики продължава да забавя процеса на интеграция.

При образуването на регионални общности в началото на периода, процесът е подчинен на множество зависимости, породени от различията. Критериите за обединение са подчинени на териториална, етническа или икономическа основа. Съзнанието за обединение след Втората световна война е формирано още през XIX век по време на национално-освободителните войни, макар като неуспешен опит тогава. В този първоначален стадий все още липсва ясната представа за пътя, който предстои, за етапите, през които се преминава от регионално сътрудничество към икономическа и политическа регионална интеграция. Първите регионални икономически организации водят до регионална търговия, но не и до регионална интеграция. Те се характеризират

със своите слаби резултати. Ползата от тях е, че регионализацията като процес започва да придобива собствен исторически опит.

ВТОРА ГЛАВА

Особености и характерни черти на регионалния процес в периода от 70-те до 1995

Политиката на МВФ и процесът на интеграция

В Латинска Америка МВФ е основната финансова институция, на която държавите разчитат за изход от бедността и кризите. Политиката на Фонда, предоставяща финансови средства под формата на кредити, води до задълбочаване на проблемите в националните икономики. Огромните външни дългове забавят развитието.

Държавите анализират проблемите на обединителните процеси и в началото на 70-те концепцията им се променя. Тенденцията от миналото за затворени пазари при ЛАСТ, Андската група и КАРИФТА се променя. Новите организации са от отворен тип, по-либерални, даващи възможност за по-стабилно икономическо развитие и с очакване пазарите да бъдат по-достъпни.

Кризата от началото на 70-те години налага по-либералния курс между страните участници в търговско-икономическите процеси. Монетарната политика, провеждана от 1971 г., довежда до поредната криза. Преустановява се конвертирането на щатския долар в злато и последвалата девалвация е повратна точка в историята на международните валутни отношения. Въвеждат се плаващите обменни курсове, а това насърчава спекулациите и повишава икономическата несигурност, вследствие на което се стига до нестабилност в световната търговия. Валутния дисбаланс води до ръст на цените, на първо място на петрола и на стоките от първа необходимост.

Бремето на дълговете забавя желаната модернизация в страните в Латинска Америка и Карибския басейн. Усилията на МВФ се насочват към събирането на дълговете, а не върху регионалния процес. Политиката на МВФ към държавите на континента не е съобразена с различната степен на тяхното развитие. Историческият опит показва, че политиката на свободния пазар не е адекватна за слабо развитите национални стопанства, зависими управления и непланирани държавни икономики.

Правителствата на някои държави срещат трудности при вземането на фундаментални решения, съдбоносни за страните им, сблъсквайки се с интересите на местната буржоазия. Често налаганата от МВФ политика облагодетелства големите корпорации. Отварянето на пазарите дава възможност на едрите корпорации да се възползват от местните ресурси, но печалбите се поделят само с местната върхушка. Такива са примерите в Боливия и нейните национални богатства от калай и олово, в Еквадор и залежите му на петрол, в Ямайка и страните в Карибския залив, във Венецуела с нефта.

В някои от по-слабо развитите държави либерализацията се оказва пагубна за икономиките и населението им. Местните пазари се отварят към вносни стоки и продукти, премахват се социалните придобивки, а държавата абдикира от своите задължения на балансър и регулатор на икономиката. В по-развитите държави като Бразилия, Чили, Аржентина, където до края на 70-те години има по-силни икономически групировки, политиката на МВФ също задълбочава проблемите, а въпросите с бедността и безработицата остават нерешени. Причините се коренят в ограниченията и изискванията, които Фондът налага. Вследствие на задълженията към МВФ огромни суми капитали изтичат зад границите на страните, а това ги дестабилизира още повече.

Влияние на ТНК върху регионалния процес в Латинска Америка и Карибския басейн

Огромните чужди корпорации оказват влияние върху развитието на икономиката и политическите трансформации в региона. Развитието на техническия прогрес прави възможно завладяването на доскоро труднодостъпните региони във вътрешността на континента. Изграждането на инфраструктура е свързано с огромни инвестиции. Това от своя страна изисква гарантираното им ползване, носещо бъдещи приходи и въпросите свързани с тяхната сигурност и експлоатация. В изграждането им Великобритания ще се сблъска с интересите на САЩ, които в началото на XX век стават все по-сериозни.

Голяма част от икономическата база в Латинска Америка е създадена от ТНК. На тях се дължат строежите на нови инфраструктурни обекти, нови фабрики, откриват се нови работни места. Със средствата, които корпорациите инвестират до края на 60-те години на XX век се създават съвременни пътища и се модернизират производството. Така през този период в Латинска Америка се наблюдава ускорено развитие и растеж.

Присъствието на континента на ТНК води до модернизация, от една страна. От друга страна заплащането на работниците е ниско, предприятията са полуавтоматизирани, а проблемите с неграмотността, прираста на населението и безработицата остават нерешени. Замърсяващите природата производства действат пагубно, а последиците се оказват фатални за голяма част от местното население. Като примери в това отношение могат да се посочат Перу, Еквадор, Коста Рика, Гвиана, Боливия.

Латиноамериканските правителства предприемат мерки за ограничаване на негативите и в началото на 70-те години започват приватизация. Национализирани са множество фирми и активите на северноамерикански, британски, канадски и немски корпорации стават отново държавни. Тези радикални мерки водят след себе си политически сблъсъци, а по-късно нестабилност и хаос. Национализацията води до прекратяване на субсидиите, а икономиките колабират. Често правителството на САЩ прибегва и до военна намеса в защита на имуществото на ТНК в региона, водеща до услужливи военни режими. Всички тези компоненти определят причините за слабото развитие на страните от Латинска Америка през 70-те години, а нестабилната политическа обстановка спира регионалния процес.

Процесът на регионализация в началото на 70-те години

С настъпването на кризата процесът на регионализация се изправя пред нови предизвикателства, свързани с рецесията. Регионалните организации навлизат в нов етап на реструктуриране. Слабите обединителни процеси в ЛАСТ доказват, че и през 70-те години не са преодолените трудностите, породени от различните политики, икономики и идеи. В началото на 80-те години, организацията се трансформира в нова структура, наречена *Латиноамериканска асоциация за интеграция* (ЛАИ). Андската група се реструктурира в Андска общност. Този процес претърпява и КАРИФТА. От зона за свободна търговия на 1 август 1973 г. официално е преименувана в КАРИКОМ. Търси се изход от многопластовата криза, като стремежът е към задълбочаване на интеграционната политика чрез формирането на общи пазари.

Най-развитите страни през 60-те, Бразилия, Аржентина, Мексико си остават с най-големи възможности и през 70-те. Да се навакса изоставането в регионалните

отношения през 70-те години, вследствие на кризата, е цел на новите организации. Един от принципите е гъвкавост и постепенно развитие, с отворени към всички възможности.

Това е период на развитие на военните диктатури. Методът за тяхното прилагане е разработен в Чикагския университет и лабораториите на канадския университет „Макгил“. Понятието „шокова терапия“ навлиза трайно в терминологията, свързана с кризите, започнали в началото на 70-те. През 80-те континентът е в етап на преодоляване на световната икономическа криза и на възстановяване от военните диктатури, разрушили икономиките на Чили, Аржентина, Бразилия и Уругвай. Икономическият напредък от 50-те и 60-те години е заличен, а дълговете към МВФ се удължават във времето с увеличаващи се лихви и суми за връщане.

Първата военна диктатура, използвала шок и терор над собствените си граждани, през 1964 г. в Бразилия и продължава до средата на 80-те години. Бразилия е една от държавите, които определят динамиката на регионализма в Латинска Америка. Тя е един от най-активните участници в регионалните интеграционни процеси през втората половина на XX век. Нейното политическо и икономическо състояние е определящ фактор в региона.

Тенденцията до 60-те години е чрез военните преврати в Латинска Америка да се сменят неудобните правителства. Военната диктатура в Бразилия, започнала през 1964 г. остава на власт 21 години до 1985 г., а страната преживява сложен и противоречив период. Моделът на управление, който се оформя тогава, позволява смесването на местните монополи с държавата и чуждите капитали.

Военната диктатура в Чили от 11 септември 1973 г. е друг пример за нестабилната политическа обстановка, възпрепятстваща процеса на регионална интеграция. Като последица от военния преврат и превръщането на страната в експеримент на свободния пазар за 17 години, Чили остава извън регионалните процеси. На 30 октомври 1976 г. Аугусто Пиночет вади страната си от Андската група. През 60-те и 70-те години като страна членка на ЛАСТ, Чили поддържа средни нива на търговия, а в някои отрасли е почти наравно с водещите държави на континента. По вътрешен обмен в ЛАСТ тя изпреварва държави като Мексико и Уругвай.

Аржентина е една от водещите страни в процеса на регионална интеграция. Нейните управляващи, заедно с тези на Бразилия, Мексико, Чили, винаги са имали решаваща роля в политико-икономическите и социални промени в региона. Аржентина

е от страните учредителки на ЛАСТ и ЛАИ, инициатор на идеята за южноамерикански общ пазар в края на 80-те години.

Като последица на диктатурата в края на 70-те и началото на 80-те години Аржентина е в нестабилно икономическо състояние. Тези проблеми и предизвикателства стоят, както пред големите държави като Бразилия, Аржентина, Мексико, така и пред по-незначителните на пръв поглед Уругвай, Парагвай, Боливия. Боливия в този период преминава през собствен исторически опит на нестабилност и социално-икономически експерименти.

При учредяването на ЛАИ в началото на 80-те години държавите в региона се договарят да продължават процеса на интеграция, да насочат усилията си към насърчаване на социално-икономическото, хармонично и балансирано развитие на региона. Анализът на събитията показва, че вместо хармонично развитие и икономически напредък, през 70-те и 80-те години страните в зоната са изправени пред военни диктатури, икономически сътресения, инфлация и вътрешни размирици.

Южноамерикански общ пазар МЕРКОСУР - ново начало

Трудностите по пътя към интеграция в съществуващите регионални блокове, водят до създаването на нови съюзи, под формата на подрегионални организации и в края на 80-те години, Бразилия и Аржентина създават нова организация в рамките на ЛАИ. Желанието на страните учредителки е да се осъществи идеята за *южноамерикански общ пазар*.

Тази идея се ражда през 1985 г., първо между правителствата на Бразилия и Аржентина. Бразилия преодолява последиците от военната диктатура, Аржентина преживява тежка политико-икономическа ситуация, след конфликта с Великобритания. Съседните държави в Южния конус, Уругвай и Парагвай поддържат доста по-слаба икономическа среда. Слабият успех в интеграцията на ЛАИ подтиква страните в зоната да се обединят в подрегионална структура, като премахнат ограниченията по между си.

На 26 март 1991 г. представителите на четирите държави се събират в Асунсион, Парагвай, за да поставят началото на МЕРКОСУР. Организацията се учредява на среща на президентите на страните. Установено е свободното движение на стоки и услуги, освободени от гранични мита и такси. Позволява се координацията на секторната и

макроикономическа политика, на външната търговия на земеделски стоки и продукти, индустрия, финанси и капитали, транспорт и комуникации. Установени са външни мита за страните, които не са членки на МЕРКОСУР.

Пред общия пазар стоят множество предизвикателства, но той се развива и успехът му се дължи на доброто сътрудничество между Бразилия и Аржентина. Съюзът провокира интереса на други държави, намиращи се в района на Западното полукълбо, които се стремят към регионализация и интеграция. През 1996 г. Чили става асоцииран член на МЕРКОСУР заедно с Боливия. Общият пазар се разраства, стремяйки се да обхване цялата зона на Южния конус. През първите години на дейност в рамките на МЕРКОСУР, страните членки на общия пазар показват растеж в търговията помежду си.

В стратегията на организацията е включено сътрудничеството с *Европейския съюз* (ЕС) и още през април 1991 г. е осъществен първият контакт, в рамките на Срещата на министрите на ЕС и Групата от Рио. Определени са приоритетните направления за сътрудничество. Тенденцията в икономическите отношения между ЕС и МЕРКОСУР е те да се задълбочават и укрепват.

Вашингтонският консенсус и бъдещето на регионалния процес (80-те – 90-те)

Краят на 80-те години бележи света с една радикална промяна. С края на Студената война през 1989 г. се слага край на идеологическото противопоставяне. Началото на 90-те се определя като трета вълна на процеса на глобализация. Причините са в създаването на нови структури, регулиращи свободния пазар и международната търговия в глобален мащаб. Дълго време продължават преговорите на Уругвайския кръг (1986-1994), целящи подготовката за промените. Общото споразумение за митата и търговията (ГАТТ) е заменено от Световната търговска организация (СТО). Регулирането и контролът на икономическите процеси към края на XX век придобиват все по-глобален характер.

Правилата, наложени от Вашингтон са систематизирани в десет основни точки. Латиноамериканските държави се приканват да върнат дълговете към МВФ и Световната банка. Заемите, взети като помощи, се превръщат в непосилни дългове. През 1989 г. Джон Уилямсън, съветник на МВФ и Световната банка формулира десетте точки като пакет от реформи, имащи за цел да извадят развиващите се държави от кризата. И двете институции смятат, че само прилагането на този списък от икономически мерки би могло

да доведе до здрава икономика. Десетте основни принципа, залегнали в основата на пазарния фундаментализъм са познати в историята като *Вашингтонски консенсус*: фискална дисциплина, приватизация на държавните предприятия, либерализация на пазара, дерегулация, означаваща премахване на бариерите пред пазарната конкуренция и др.

Резултатите от неолибералните реформи не оправдават обещанията, увеличават бедността и в края на 90-те години нова лява вълна залива Латинска Америка. Концепцията на неолибералния модел, е в разрез с държавната политика, подкрепяща икономиката и социалните реформи. Като политико-икономически модел неолиберализмът е в услуга на едрия бизнес и ТНК. Доказателство е историческият опит от 80-те години на Аржентина, Бразилия, Чили, Уругвай, Боливия.

ИЗВОДИ:

През 60-те години растежът в икономиката, постигнат в страните в региона е плод на десаролизма, държавно регулиране и протекции. Тази политика обаче е в разрез с политиката на САЩ, защитаваща интересите на ТНК. За да засилят контрола над ресурсите на континента, подпомагат установяването на военни диктатури, които се управляват и манипулират по-лесно. Установени са военни режими в Бразилия, Чили, Аржентина, Уругвай, Парагвай, Боливия. Идеологическото противопоставяне е добро оправдание за въоръжаване на местни военни гвардии и терористични групировки.

Световната криза води до преобразуване на съществуващите регионални организации. През 1973 г. КАРИФТА е унаследена от КАРИКОМ. През 1980 г. ЛАИ наследява ЛАСТ, която залага на споразумения на регионално и подрегионално ниво. През втората половина на 90-те години Андската група прераства в Андска общност.

В този период ИКЛАК акцентира върху стратегията на отворен регионализъм. Наложената либерализация в икономиката и политиката на държавите се отразява и в регионалните отношения. Налице са множеството сключени двустранни договори за свободна търговия. Тази политика се инспирира от северноамерикански икономисти и е поощрявана от политиката на САЩ. От тези възможности за двустранни търговски договори се възползват някои латиноамерикански държави, като Мексико, Чили, Колумбия. Това забавя процеса на регионална интеграция, целящ и политическо обединение, без участието на Съединените щати.

Обединителният процес в МЕРКОСУР, започнал в средата на 80-те години става реалност през 1994 г. Споразумението за икономическа интеграция подписано в Асунсион е опит за излизане от кризата на подрегионално ниво. Бразилия и Аржентина полагат основите на МЕРКОСУР, като образуването на общия пазар е дело на политическата воля на техните лидери Жузе Сарней и Раул Алфонсин. МЕРКОСУР намира подкрепата на по-голямата част от населението, живеещо в региона. Интеграционната политика на съюза е национално ориентирана и насочена към проблемите с несигурността, бедността, неграмотността и безработицата.

Неолибералната концепция, стояща в основата на глобализма като процес е моделът, който политиката на САЩ налага в региона. Освен като икономически формирования, в края на XX век регионалните блокове придобиват ясно изразена политическа ориентация.

ТРЕТА ГЛАВА

Теоретични подходи към регионалната интеграция в Латинска Америка и Карибския басейн

Видове регионализъм

До настоящия момент все още няма общи правила или точна система, по която да се категоризират международните регионални обединения. Множество са белазите и критериите, по които те могат да се разграничат. Регионалните организации, създадени на територията на Латинска Америка могат да се групират, разгледани през призмата на тяхното предназначение и цел на създаване. Като използваме системния подход, разработен от австрийския учен Лудвиг фон Берталанфи, можем да направим системен анализ на регионалните организации.

Позовавайки се на системния подход можем да разграничим регионалните организации, според тяхната дейност, като *затворен* и *отворен* тип системи. По отношение на стратегията, организациите могат да се разделят в други две основни групи – *такива, чието създаване е инициатирано от правителството на САЩ и с нейното*

участие и от друга страна да поставим тези, чието създаване е с цел самостоятелно развитие без участието на САЩ.

Затворения тип регионализъм е характерен за 50-те до края на 60-те години на XX век. При този тип регионални обединения се улесняват търговските взаимоотношения вътре в блоковете, но се издигат бариери за страните, останали извън тях. Те ограничават участието на страните членки на организацията, възможността да влизат в договорни отношения, с какъвто и да било субект извън рамките на регионалната структура. Стремят се да ограничат вноса на стоки, като се опитват да развият местното производство. Примери за такива организации са ЦАОП и Андската група.

Отворения тип регионализъм се развива през 80-те години на века. Условието на икономическа, дългова и енергийна криза, правят невъзможно съществуването на изолирани организации. Някои от съществуващите алианси в Латинска Америка се преструктурират, както посочения пример с Андската общност. През периода се създават и нови организации, но тенденцията на политическата динамика и новите икономически условия е за по-либерална политика извън рамките на организациите. Върху отворения регионализъм акцентира и икономическата комисия ИКЛАК. Организации от този тип са Андската общност, ЛАИ, МЕРКОСУР, КАРИКОМ.

През този период в Латинска Америка са се оформили няколко регионални пространства, според съществуващите подрегионални организации. Това са Андската зона, зоната на МЕРКОСУР в Южния конус, Централна Америка и зоната на Карибския басейн. Посоката на отваряне на пазарите и либерализиране на търговските отношения предоставя на пръв поглед повече възможности за интеграция помежду им. Пълноценното използване на тези възможности зависи и е възпрепятствано от множество фактори, между които различното социално-икономическо развитие на държавите на континента и политическата нестабилност, породена от военните диктатури през 80-те години на XX век.

През 90-те години, до края на века, Мексико остава встрани от процеса в региона поради членството на страната в *Северноамериканската зона за свободна търговия* (НАФТА). Този факт се приема като изолиране на Мексико от процеса на създаването на латиноамериканския общ регионален блок, стратегически насочен да се противопостави на политиката на САЩ. Регионалните организации в зоната се разделят съобразно стратегията на тяхното създаване.

Според този критерий регионалните организации могат да се обособят в две групи – това са *регионални блокове с доминиращ субект*, стремящ се да контролира дейността на организацията и *регионални блокове, създадени на основата на равнопоставеност и демократичен принцип*.

Първият тип регионални организации целят обединение на икономическа база с цел доминация на един субект, член на организацията, над останалите в регионалния блок. Такъв тип организации в разглеждания период са ОАД и НАФТА. Опитът за създаване на *Зона за свободна търговия на страните от Америка* (АЛКА) се проваля няколкократно. *Стратегическият регионализъм* прилаган в организациите изброени по-горе, се противопоставя на *Отвореният тип регионализъм*.

Стратегическите регионални организации със защитна функция се създават в противовес на инспирираните от САЩ регионални блокове. Когато през 60-те години ОАД не успява да се справи с проблемите на безработицата и започва да обслужва интересите на Вашингтон в отговор като контрапункт и без участието на САЩ, е създадена ЛАСТ. При създаването на НАФТА в началото на 90-те в Латинска Америка се формира МЕРКОСУР. Регионалните организации в Латинска Америка без участието на САЩ са много повече на брой. Техният успех в регионалната интеграция е незадоволителен, а причините са, както вътрешните проблеми, така и постоянното външно влияние от страна на САЩ, Великобритания, МВФ и други субекти и организации.

Участието на Мексико в споразумението НАФТА

При образуването си през 1992 г. НАФТА включва трите държави, намиращи се на територията на Северна Америка. Това са САЩ, Канада и Мексико. Първоначално споразумението е подписано между САЩ и Канада, като проектът предвижда да се премахнат ограниченията за търговия за срок от 10 години. Това споразумение се превръща в основа за появата на НАФТА.

За времето си това е поврат в историята на латиноамериканските държави. Мексико се присъединява последна към вече съществуващия северноамерикански съюз, а този факт дава основание да се заговори за отношенията "Юг - Север". Мястото на страната е неравнопоставено, тя е използвана като ресурсна държава и евтина работна ръка. За Мексико и до днес е забранена една от основните свободи на регионалната

интеграция. Това е *четвъртата свобода*, даваща право на свободното движение на хора и правото им на труд. Този миграционен процес е регулиран и разрешен само между САЩ и Канада, но не и за мексиканските граждани.

Освен Мексико страните от Андската група също са отворени към задълбочаване на отношенията със САЩ. Опитът на Чили да стане член на НАФТА е провален от кризата в Мексико през 1994 г. За да бъде допусната до северноамериканските пазари тя е принудена да приеме неравнопоставени условия. Чили е допусната до търговия със САЩ чрез двустранен договор (това са т.нар. *договори за свободна търговия*), както и други латиноамерикански държави, между които Колумбия, Венецуела, Перу.

Икономически и интеграционни теории

Теориите за регионална икономическа интеграция започват да се развиват в средата на XX век. Процесите на интеграция са тясно свързани с различни сфери на обществения живот – социална сфера, политика, икономика, право. Теориите са основани върху идеите на различни философски и икономически школи.

Едно от първите цялостни изследвания в регионалната икономическа интеграция е направено в началото на 60-те години на миналия век от Бела Балаша. В книгата си „The Theory of Economic Integration”, Бела Балаша подробно описва проблемите и принципите на икономическата интеграция, през призмата на неговия функционален подход. През втората половина на XX век се осъществява идеята за европейска интеграция, като възникват две школи. Методите и принципите на регионална интеграция са в центъра на споровете между школата на *функционалистите* и тази на *институционалистите*.

Функционализмът поставя в центъра на интеграционните процеси единният общ пазар. Правилото на функционалистите е в *ефекта на преливането*, а именно формата да следва съдържанието (spill-over effect). В теорията развита от Дейвид Митрани съществува идеята за разклоняването (ramification), която обяснява как развитието на сътрудничеството в една техническа област води до подобно поведение в други технически области. Функционалното сътрудничество в един сектор поражда нуждата от функционално сътрудничество в друг сектор като например работата по създаване на общ пазар налага сътрудничество в областта на ценообразуването, регулирането на

митата, транспорта и други фискални политики. Ударението на функционализма пада върху интеграционната динамика.

Теорията на *Институционализма* е друг модел на интеграционни отношения. Разглеждайки историята на развитие на тези школи институционалистите, обратно на функционалистите смятат за фундаментална ролята на държавата. Според тях нужна е намесата ѝ в процеса на икономическото развитие и чрез създаване на държавни институции за контрол, интеграцията ще отразява интересите на държавите и би била успешна. Така отделните национални пазари ще могат да се обединят по-пълноценно в общ пазар.

Видни последователи на школата на институционализма са Тортсейн Веблен, Джон Комонс и Уесли Мичел. Основната теза е, че не пазарът, а организационната структура на икономиката извършва разделението на ресурсите, като институционалистите подкрепят намесата на държавата в икономиката. На територията на Латинска Америка институционализма намира известно приложение в идейните насоки на Раул Пребиш. Опирайки се на тези идеи той полага основите на латиноамериканския структурализъм, чиято цел е промяна на модела „център-периферия” излизане от положението на ресурсни държави, развитие на местното производство.

Идеята за *контрол* като същност на институционализма противоречи на *свободния пазар* (*laissez-faire*). През 80-те и 90-те години свободния пазар е основния модел, прилаган в Латинска Америка. Политико-икономическите теории изиграли основна роля в развитието на света през XX век са *Кейнсианството* и *Неолиберализма*.

Неолиберализмът е политико-икономическа идеология, която проповядва свобода на пазара и минимизира участието на държавата в социално-икономическия живот. Замислен като икономическа теория, много бързо той се превръща в идеология на пазарния фундаментализъм. Отсъствието на държавата като регулатор на икономическите процеси дава възможност за доминация на ТНК. Неолибералната политика довежда до още по-голямо разделение в света на бедни и богати. Отсъствието на държавата от социално-икономическите процеси води до противоречиви резултати. Дейвид Харви в книгата си „*Breve historia del neoliberalismo*” отбелязва характеристиките на модела – преразпределяне на капитали, приватизация и дерегулация, замразяване на доходите и съкращаване на социалните придобивки. Приложението на неолиберализма

в Латинска Америка през 80-те години в Чили, Аржентина, Бразилия, Уругвай показва разделението в държавите на супер богати и супер бедни.

Милтън Фридман е идеологът на неолибералната шокова доктрина, прилагана в Латинска Америка през 70-те години на XX век. В книгата си „Капитализъм и свобода” той описва свободния пазар така: приватизация, дерегулация и оряждане на социалните разходи. Място на неговите експерименти са Бразилия, Чили, Аржентина, Парагвай и Боливия. Светът на неолиберализма, който той създава с помощта на военните диктатури в Латинска Америка е свят на краткосрочни договори, несигурни работни места, липса на социални придобивки и здравеопазване, и отсъствие на държавните институции.

Регионалната интеграция в условията на глобалния ред

През XX век се развиват и други социално-икономически теории - теорията на *конвергенцията* и развитието на *мондиализма*. Идеите формулирани от философите се доразвиват от икономисти, социолози, политолози. Към края на XX век светът все повече навлиза в епохата на неолибералния глобализъм, целящ доминация на търговските корпорации, а стремежът към геополитическо надмощие диктува действията на силните икономически държави.

Изследването разглежда въздействието на *глобализацията* и различните вариации, с които се отъждествява това понятие, натоварено с отрицателния смисъл на *неолиберализма*. Докато в развитите страни, в Западна Европа и САЩ изобилието е достъпно за всички, в Латинска Америка и Африка, в Източна Европа и бившия Социалистически блок населението е на различен етап на развитие, като в т.нар. страни от „Третия свят” става въпрос за оцеляване.

Като алтернатива на процеса на глобализация се оформя движението наречено *алтерглобализъм*. Концепцията на алтерглобализма защитава идеята за една по-бавна и умерена глобализация, давайки възможност по този начин за едно постъпателно развитие. В началото на новото хилядолетие ляво ориентираните лидери на Бразилия, Боливия, Еквадор, Венецуела, Уругвай и други латиноамерикански страни, подкрепят движението на алтерглобалистите.

ИЗВОДИ:

В тази заключителна част на изследването са обобщени успехите и неуспехите на регионалните организации по отношение на макроикономическите предизвикателства. Трансформацията от изостанали феодални стопанства към модернизиране и поземлени реформи е подчинена на икономически закони, разработвани от философски и икономически школи. Основните философски идеи на либерали и консерватори от края на XIX и началото на XX век са фундаментални за икономическите теории. Те определят основните течения след Втората световна война. Тенденциите в развитието на световната икономика през втората половина на XX век се фокусират между институционалисти и функционалисти, кейнсианци и фридманисти. В сблъсъка на идеи и икономически концепции се раждат теориите за развитие на Латинска Америка, на структуралисти и депендентисти, формирани се в трудовете на Раул Пребиш и Теотониу Дус Сантус. Изводите направени в дисертационния труд са на базата на десетки изследвания на световно известни икономисти, социолози, философи.

Важно условие за успешна интеграционна политика е политическата и икономическа стабилност на държавите, членувачи в регионалните организации и съюзи. В началото на своето развитие регионалният процес на територията на Латинска Америка е инспириран от развитите страни и контролиран от тях, това са Съединените щати и Великобритания. МВФ и Световната банка са институциите отговорни за развитието на латиноамериканските страни на следващ етап. Заемите за развитие, които латиноамериканските държави получават се превръщат в дългове през 70-те години.

В края на XX век институциите от Бретън Уудс стават *регулатори* на процеса на глобализация. Идеологията на пазарния фундаментализъм е фактор, който въздейства отрицателно върху регионалния процес и е една от причините за незадоволителните резултати в процеса на регионална интеграция. Критиците на глобализацията критикуват неолибералния модел, с който този процес се отъждествява. Отъждествяването на естествения процес на глобализация с пазарния фундаментализъм е причината водещи антиглобални организации да предприемат все по-драстични мерки срещу нея.

Концепцията за свободен пазар противоречи на целите заложили в уставите на регионалните организации, опитващи се да регулират и контролират пазарните отношения. Вътрешните фактори като следствие на характерните за региона особености възпрепятстват интеграцията. Неолиберализмът и начинът, по който моделът се прилага в региона, съчетани с вътрешните фактори са причини за слабите резултати в процеса на

регионална интеграция. До средата на 90-те години дейността в разгледаните регионални организации се ограничава в по-голяма степен в регионално сътрудничество, вътрешнообщностната търговия не е разпределена равномерно между всички страни членки, а в образуваните общи пазари резултатите са незадоволителни. Но интеграционните процеси през този период трупат опит, опитите за обединение продължават, а това поддържа съзнанието за единна общност.

ОБЩИ ИЗВОДИ

Национално-освободителното движение през XIX век не завършва с обединението на континента в една държава и мечтата на Освободителя за Колумбена не се реализира. Желанието да се догонят развитите държави поддържа обединителната идея и през XX век. През втората половина на XX век, се предприемат конкретни стъпки за изграждането на обединения, които да компенсират слабостите в развитието.

За целите на изследването интерес представлява въпросът за критериите, по които държавите в Латинска Америка и Карибския басейн се регионализират в общности. Общият език на пръв поглед предполага успешна интеграция. Като наследство от колониалния период испанският език, говорим в по-голяма част от територията на Южна Америка, както и португалският език, близък етимологично до испанския, се оказват недостатъчни като фактор в процеса на сплотяване на нациите в региона. Заедно с езиковата основа на обединителния процес влияят етническите, религиозните, културно-историческите аспекти.

Териториалната близост е благоприятен критерий за обединението. На този принцип се изграждат регионалните и предимно подрегионални организации, които оформят в края на XX век т.нар. регионални пространства. Такива са Андската зона, Южния конус, Карибския басейн, Централна Америка, Северноамериканската зона за свободна търговия. Този критерий не е решаващ при формирането на регионални организации в района на Латинска Америка. Образуването на Андската група през 1969 г., която се учредява на териториален принцип, обединява държавите, намиращи се в съседство, в зоната на Андите. Аржентина е страна съседна на Чили и Боливия (учредителки и пълноправни страни членки на Андската група) и огромна част от нейната територия се намира по планинската верига на Андите, но страната никога не е била пълноправен член на Андската група. Едва през 2005 г. тя придобива статута на асоцииран член на Андската общност. Решението на Аржентина да не се приобщи към

тази подрегионална организация е показателно, че принципите на обединение следват различна логика и са подчинени на различна политико-икономическа динамика и географската близост не винаги е достатъчно условие за членство в дадена общност.

Фактор за обединение може да бъде етническият състав на населението. В края на XV век Христофор Колумб пристига в Карибския залив и коренните жители, които намира на кръстения от него остров Еспаньола, той погрешно нарича индианци. През следващите няколко века индианските племена и култура са на прага на огромна трансформация. Между XVI и XIX век от африканския континент са докарани милиони афроамериканци, заселени и експлоатирани като роби. През този период на територията на Хаити и Санто Доминго се наблюдава огромна концентрация на африкански роби. В края на XVIII век малка част от населението в региона е от френски произход, преобладаващ е броят на мулати и стотици хиляди роби, повечето от тях, докарани от Ангола и Конго. Местното население ще се формира във времето като симбиоза между индианци, африканци и европейци.

В края на XIX и началото на XX век в района на Аржентина и Уругвай се преселват стотици хиляди европейци в по-голямата си част италианци и испанци, а хиляди азиатци и японци се установяват в Бразилия. Това население е коренно различно в културно, езиково, етническо отношение с онова, което живее на територията на Боливия, Перу, Еквадор, Чили и Колумбия като този етнически състав пък не е идентичен с населението, живеещо на Карибските острови.

Много европейски държави оказват своето културно-историческо влияние в региона. Това са Испания, Португалия, Великобритания, Франция, Холандия, Германия. Всяка една държава донася своя език и култура, а те се сблъскват с местните езици и вярвания. Така след образуването на независимите държави през XIX век всяка една страна започва да търси своята идентичност. Пътят от колонии до съвременни национални държави минава през адекватното им самоопределяне.

При образуването на регионални общности през втората половина на XX век, процесът се подчинява на всички тези зависимости, породени от различията. Приемането на другостта е фундаментално условие за успеха на всеки съюз. Изграждането на демократични отношения на регионална основа, позволяващи интеграция на политика и икономика, се корени в приемането на различията.

Няколко са основните аспекти, които разкрива процеса на икономическо сътрудничество в Латинска Америка през изследвания период. В началото на периода

след Втората световна война, латиноамериканските държави достигат до идеята за регионално обединение под въздействие на политиката на САЩ и Великобритания. Неуспехът на първата регионална организация ОАД като обединител е причина да възникнат следващите регионални и подрегионални съюзи като ЛАСТ, ОЦАД, ЦАОП, Андската група.

Характерна особеност на регионалната интеграция в Латинска Америка са мащабите на процеса. Кризата от 70-те и 80-те години засяга силно латиноамериканските държави. През 80-те години ИКЛАК акцентира върху стратегията за отворен регионализъм. В средата на периода се слага край на военните диктатури в Бразилия, Аржентина, Уругвай. Наложената либерализация в икономиката и политиката на държавите се отразява и в регионалните отношения.

Неолибералната концепция, стояща в основата на глобализацията като процес е моделът, който политиката на САЩ подкрепя в региона. Формирането на НАФТА, през 90-те, привлича част от латиноамериканските държави, а това забавя независимата регионална интеграция в Южна Америка и Карибския басейн. Обединението на Мексико с НАФТА е на териториален принцип, тъй като Мексико се различава от САЩ и Канада езиково, етнически и културно-исторически. Решението на страната да се интегрира в НАФТА е чисто прагматично и то няма нищо общо с регионалния процес, който протича на юг, много често поставен и като обединение на политическа основа. Стремешът на Вашингтон да бъде част от регионалните икономически процеси и политиката в региона се запазва и през този период.

Сравнителният анализ показва особеностите на латиноамериканския регионализъм. Процесът на регионализация започнал в средата на 50-те години, води до образуването на регионални съюзи и блокове в глобален мащаб. *За разлика от ЕС процеса на регионализация в Латинска Америка и Карибския басейн през 50-те години, започва под външно влияние.* В латиноамериканските регионални организации липсват наднационални институции, каквито има изградени в ЕС. Достигането до успешен модел на интеграция е възможно, когато държавите предоставят правото на контрол и управление на наднационалните институции.

Регионалните организации в Азия като АСЕАН и СААРК са доста различни по същност и постижения в сравнение с регионалните организации, формирани се в Латинска Америка. В сравнение с тях, първите съюзи в Латинска Америка, ОАД и ЛАСТ

са доста по-мощни, обединявайки почти всички държави в региона. *Особеност е, че в тези мащабни обединения се образуват нови подрегионални съюзи, вследствие, на които се получава многообразието, толкова характерно за Латинска Америка.*

За разлика от НАФТА регионалните организации на Юг от Рио Гранде са отворени за всички на континента, желаещи да се присъединят. *Характерна особеност, различаваща ги от НАФТА е стремежът към демократичност във вземането на решения.* Въпреки по-ниския стандарт и изостаналост в икономическото си развитие, страните в региона подчиняват регионализацията на общи принципи, еднакво достъпни за всички. Налице е стремеж към осъществяване на основните свободи на движение – стоки, услуги, капитали и хора. И когато една от свободите е невъзможно да бъде осъществена, както миграционният процес в МЕРКОСУР например, то решението на проблема или отказа от решаването му е еднакво приложимо за всички участващи в общността.

Анализът на изложените факти показва промените в процеса на регионализация. Изследването завършва със създаването на МЕРКОСУР. Тази подрегионална организация е последната значима организация, формирана в Латинска Америка през 90-те години на XX век. Позицията се на изследвания и анализи на учени и специалисти тя е пример за успешно развитие.

Средата на 90-те години е период, в който приключва един цикъл. В последното десетилетие на XX век се наблюдава фрагментирането на Латинска Америка и Карибския басейн, като в рамките на регионалните организации се образуват подрегионални организации, а това води до обособяването на няколко регионални пространства. Характерна особеност е многообразието от регионални съюзи, организации и общности.

Стъпките, които предприемат държавите в Латинска Америка в първите години на XXI век показват нов етап на развитие. Стремежът към самостоятелност и независимост - характерна черта за региона, проличава при изграждането на новите мащабни проекти в началото на новото хилядолетие. В първите години на XXI век огромното неравенство между населението засилва желанието за единение на всички латиноамерикански народи. Неосъществената през XIX век мечта на Симон Боливар, този изключителен стремеж към обединение, става видим при формирането на УНАСУР и две години по-късно на СЕЛАК, организация в която участват всичките 33 държави,

разположени на Юг от Рио Гранде. Новите мащабни проекти показват волята на лидерите, управляващи страните от Латинска Америка и Карибския басейн, да развиват различни интеграционни модели на микро и макро ниво и да продължават да търсят успешния модел на развитие.

ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРА, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. *Политическата трансформация на Еквадор в началото на XXI век*. Статия в електронното издание на Нота Бене, изд. на ЮЗУ „Неофит Рилски”, бр. 29 от 2014 г., <http://notabene-bg.org/read.php?id=340>.
2. *Карибската общност като част от процеса на регионализация в Латинска Америка в края на XX и началото на XXI век*. Сборник от научна конференция, състояла се на 08.05.2015 г. в ЮЗУ „Неофит Рилски”, Благоевград.
3. *Desarrollo de la regionalización en América Latina como parte de la globalización de la segunda mitad del siglo XX hasta nuestros días*. Сборник от конгрес, състоял се в Атина, Гърция от 22.05.2015 г. до 25.05.2015 г., ESTUDIOS Y HOMENAJES HISPANOAMERICANOS – IV.
4. *Брекзит като предизвикателство пред Европейския съюз и опитът на Латинска Америка*. Сборник под печат от научна конференция, състояла се на 16.12.2016 г. в СУ „Св. Климент Охридски”, София.